Tuomioistuinvirasto
Domstolsverket

Lausunto

TIV/359/2022
TIV-AK-2022-3326

19.4.2022

Eduskunta
Lakivaliokunta
LaV@eduskunta.fi

Asia: HE 13/2022 vp Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi

TIV Asiantuntijalausunto HE 13/2022eduskunnan lakivaliokunnalle

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt Tuomioistuinvirastoa kirjallisesti lausumaan hallituksen esityksen HE 13/2022 vp taloudellisista vaikutuksista tuomioistuimiin. Lisäksi Tuomioistuinvirastoa on pyydetty lausumaan uudistuksen vaatimasta koulutuksesta ja koulutuksen resursseista.

Taloudelliset vaikutukset

Asiamäärät ja niiden kehitys

Seksuaalirikoksia koskevien tilastojen perusteella on selvästi havaittavissa, että asiamäärissä on viime vuosien aikana tapahtunut huomattavaa kasvua. Asiamäärien kasvuarvio tulee tehdä viimeisten saatavilla olevien lukujen perusteella, mikä tässä tapauksessa tarkoittaa vuoden 2021 asiamääriä.

Vuoden aikana tuomioistuimissa ratkaistujen asioiden pohjalta voidaan laskea se tuomioistuinresurssi, joka näiden asioiden käsittelyyn on tosiasiallisesti käytetty. Lisäresurssin tarve tulee kuitenkin arvioida saapuvien asiamäärien pohjalta, sillä lakiuudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi sekä oikeudenmukaisen ja joutuisan oikeudenkäynnin takaamiseksi tavoitteena on oltava, että vuoden aikana saapuneet asiat saadaan käsitellyiksi, ja, ettei resurssipuute ainakaan ole joutuisuuden esteenä. Näin ollen laskelman pohjaksi tulee ottaa käräjä- ja hovioikeuksiin vuonna 2021 saapuneet asiat.

Asiamäärien lisäys

Hallituksen esityksessä käytetyt arviot asiamäärien lisäyksistä vaikuttavat perustelluilta, ottaen etenkin huomioon Ruotsissa tapahtunut kehitys. Kuten esityksessä todetaan, on varsin todennäköistä, että asiaryhmissä tapahtuu selvää kasvua

vähintäänkin uudistusta seuraavina vuosina. Se, mille tasolle asiamäärät myöhemmin vakiintuvat, jää luonnollisesti nähtäväksi.

Kasvavien seksuaalirikoksia koskevien asiamäärien lisäksi Tuomioistuinvirasto kiinnittää huomiota siihen, että hallituksen esityksessä todetaan myös pakkokeinoasioiden lisääntyvän. On selvää, että rangaistusasteikon kiristämisen ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen moitittavuuden ankaroituessa myös esitutkinnan aikaiset pakkokeinot tulevat entistä useammin käytettäviksi. Tämä merkitsee samalla, että kasvavien seksuaalirikosepäilyjen myötä pakkokeinoja haetaan ja käsitellään tuomioistuimissa entistä enemmän. Tämä tulee huomioida lisäresurssia koskevassa tarvelaskennassa.

Työmäärän lisäys ja kysymys laskentaperusteesta

Ottaen huomioon lakiuudistuksen kohteena olevien rikosnimikkeiden laatu ja laajuus kysymys ei ole sellaisesta perustyyppisestä asiaryhmästä, jonka kustannusvaikutukset voisi arvioida summaarisesti. Työmäärän lisäystä koskeva arvio onkin syytä tehdä mahdollisimman tarkasti henkilötyövuosivaikutuksia tarkastellen.

Käsillä olevat rikosnimikkeet kuuluvat rikosasioiden vaativimpaan luokkaan. Uhrisensitiivinen, tasapuolinen, joutuisa ja hienotunteinen käsittely edellyttää erityistä osaamista. Asianosaisten ja kuultavien jännitys ja ahdistus on pyrittävä vähentämään käytettävissä olevin prosessuaalisin keinoin ja asianosaisten oikeuksien optimaalisesta toteutumisesta on pidettävä erityistä huolta. Usein myös median kiinnostus, tulkkaus tai erilaiset suojelutoimenpiteet aiheuttavat erityistoimenpiteiden tarvetta ja lisäävät käsittelijöiden työmäärää.

Ahdistelu- ja raiskausrikosten keskimääräinen istuntoaika noin 5 tuntia ja törkeissä raiskauksissa jopa 11-15 tuntia, mikä luonnollisesti merkitsee useita istuntopäiviä.

Käräjäoikeus on päätösvaltainen lautamieskokoonpanon ohella myös kolmen lainoppineen jäsenen kokoonpanossa, jos sitä asian laadun tai muun erityisen syyn vuoksi on pidettävä perusteltuna. Vakavien rikosten osalta kolmen tuomarin kokoonpanon käyttäminen onkin perusteltua monesta syystä. Käytännössä suurin osa raiskausrikoksista on viime vuosina kuitenkin käsitelty lautamieskokoonpanossa eli yhden tuomarin ja kahden lautamiehen toimesta. Syyksi tälle on arvioitu resurssipulaa eli kolmen tuomarin käyttäminen ei aina ole ollut tuomioistuimen käytettävissä olevien resurssien puitteissa tosiasiallisesti mahdollista.

Ottaen huomioon nyt tarkastelun kohteena olevien asioiden laatu on selvää, että asioiden käsittely hyvin usein edellyttää tai edellyttäisi käräjäoikeudessa kolmen tuomarin kokoonpanoa. Tämä merkitsee, että käräjäoikeuden pääkäsittelyyn kuluva istuntoajankäyttö on kolminkertainen, puheenjohtajana toimivan tuomarin hoitaessa pääsääntöisesti yksin asian käsittelyyn liittyvät valmistelu- ja jälkitoimet. Kokoonpanon merkitys onkin huomioitu Tuomioistuinviraston lisäresurssilaskelmassa siten, että raiskausrikoksen kokonaistyömääräksi arvioidaan 9 työpäivää, sisältäen myös sivujäsenten osuuden.

Hovioikeudessa käsittelykokoonpanoon kuuluu aina vähintään kolme tuomaria.

Tuomarityöpanoksen ohella tuomioistuinten kansliahenkilökunnan ja esittelijöiden työmäärä lisääntyy samassa suhteessa.

Arvioitu lisäresurssitarve

Kysymys on sekä asianosaisten että viranomaistoimijoiden osalta yhdestä työläimmistä asiaryhmistä ja se asettaa erityisiä vaatimuksia oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja laadukkaan prosessinjohdon suhteen. Riittävä resursointi onkin täysin keskeinen uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Edellä luetelluista lähtökohdista Tuomioistuinvirasto on arvioinut ehdotetun seksuaalirikosuudistuksen mukanaan tuovan lisäresurssitarpeen käräjä- ja hovioikeuksille olevan yhteensä 1 810 650 euroa, alla olevan laskelman mukaisesti:

Käräjäoikeudet	Keski-palkka	Palkankoro-tus	Oheiskustan-nukset	Henkilöstö-kulut yht.	2023 Hlö-määrä	2023 palkka-kustannus
tuomarit	92 000	93 840	7 500	101 340	11,5	1 165 410
muu henkilöstö	43 000	43 860	7 500	51 360	5,5	282 480
Yhteensä					**17**	**1 447 890**

Hovioikeudet	Keski-palkka	Palkankoro-tus	Oheiskustan-nukset	Henkilöstö-kulut yht,	2023 Hlö-määrä	2023 palkka-kustannus
tuomarit	92 000	93 840	7 500	101 340	6,0	608 040
muu henkilöstö	43 000	43 860	7 500	51 360	2,0	102 720
Yhteensä					**8**	**710 760**

YHTEENSÄ					**25**	**2 158 650**
Kehyksessä saatu rahoitus						348 000
Lisämäärära-hatarve						**1 810 650**

* oheiskustannukset: Toimitila, siivous ja kalusteet 4000 euroa, päätelaite, puhelin ja muut ict-kulut 2500 euroa, terveydenhoito ja muut henkilöstökulut 1000 euroa

Laskelma perustuu lausunnon oheen liitettyyn henkilötyövuosilaskelmaan, jonka mukaan vaadittava tuomarilisäresurssi käräjä- ja hovioikeudessa olisi 17,5 htv ja muun henkilöstön osalta 7,5 htv, jotka molemmat sisältävät myös pakkokeinoihin liittyvän lisäyksen.

Tuomioistuinviraston laskelma lisäresurssin tarpeesta vastaa pitkälle Tuomariliiton kantaa, joskin suhde tarvittavan tuomari- ja kansliaresurssin osalta eroaa hienoisesti Tuomariliiton esityksestä.

Koulutustarve

Rikoslain 20 luvun kokonaisuudistus on merkittävä. Rikosnimikkeet, tunnusmerkistöt ja rangaistusasteikot muuttuvat monilta osin, minkä lisäksi ylimenoaikana on

kiinnitettävä erityistä huomiota esimerkiksi lievemmän lain periaatteen toteutumiseen ja yhtenäisen korvauskäytännön muotoutumiseen. Kysymys on vaativista ja usein laajoista asioista, joissa prosessinjohdon on oltava erityisen laadukasta. Uhrisensitiivinen, tasapuolinen ja hienotunteinen käsittely edellyttää erityistä osaamista esimerkiksi vuorovaikutustaitojen, mediataitojen ja julkisuuskysymysten osalta.

Tuomari on velvollinen ylläpitämään ja kehittämään laintuntemustaan, oikeudellista osaamistaan ja ammattitaitoaan. Tuomareille on oltava tarjolla riittävästi koulutusta ja heillä on oltava mahdollisuus osallistua siihen. Edellä mainitut velvollisuudet ovat lakisääteisiä[1]. Tuomioistuinvirasto katsookin, että vähintään tähän asiaryhmään erikoistuneet rikostuomarit tarvitsevat kattavan (noin 2 päivää) koulutuksen uuden lainsäädännön osalta. Tämän lisäksi kaikille rikosasioita käsitteleville tuomareille olisi syytä tarjota mahdollisuus edes perustasoisesti perehtyä uudistuksen pääkohtiin (1/2 päivä).

Vuoden 2023 koulutussuunnitteluun on mahdollista lisätä uudistusta koskevaa koulutusta, mutta ilman lisärahoitusta koulutuksen järjestäminen merkitsee vastaavasti muun suunnitellun koulutuksen toteuttamatta jäämistä. Muussa tapauksessa tarvitaan lisäresursointia.

Ylimääräisen koulutuksen toteuttaminen ja koulutukseen osallistumisen mahdollistaminen tuomareille merkitsisi karkeasti arvioiden 83 337,50 euron lisärahoituksen tarvetta. Tästä määrästä koulutuksen järjestäminen ja toteuttaminen on noin 10 000 euroa ja koulutuksiin osallistumisen taloudellinen vaikutus 73 000 euroa.

Ylijohtaja Riku Jaakkola

Erityisasiantuntija Nina Immonen

Liite Laskelma tarvittavista lisähenkilötyövuosista (excel)

[1] Tuomioistuinlaki 9 luku 4 §